

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної педагогіки
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ
ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ
НАВЧАННЯМ»**

Виконала: магістрантка 2 курсу групи KorOs1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Гринюк Віталіна Віталіївна

Керівник:

Чопік О.В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ.....	8
1.1. Науково-методична робота як складова післядипломної освіти педагога.....	8
1.2. Роль методичної роботи школи у формуванні інклюзивної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти.....	21
Висновки до розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ УЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	46
2.1. Вивчення методичної компетентності педагогів у галузі інклюзивної освіти	46
2.2. Програма формування готовності педагогів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	51
2.2.1. Підготовка класних керівників до роботи у класах з інклюзивним навчанням.....	51
2.2.2. Формування методичної готовності вчителів предметів до роботи в інклюзивному закладі.....	58
Висновки до розділу 2.....	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ООП – особливі освітні потреби.

ВСТУП

Актуальність теми. Запровадження інклюзивного навчання висуває нові вимоги до професійних якостей педагогів, які працюють у закладах загальної середньої освіти. Вчитель є важливою ланкою в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. У «Концепції розвитку інклюзивної освіти» зазначається, що модернізація освіти в Україні вимагає спеціальної підготовки і перепідготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання [28]. У педагогів інклюзивного закладу мають бути сформованими моральні й професійні установки в галузі інклюзивної освіти, психологічна готовність до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

У сучасній спеціальній педагогічній та психологічній літературі є значна кількість наукових праць, присвячених розробці теоретико-методологічних основ інклюзивної освіти, аналізу її переваг та недоліків, побудові різноманітних педагогічних моделей інклюзивного навчання дітей з різними освітніми потребами (Віт. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, М. Малофєєв, С. Миронова, В. Назарина, В. Синьов, Н. Софій, В. Тарасун, А. Шевцов, Д. Шульженко, О. Хохліна, Л. Шипіцина та ін.). Окремі аспекти методології, організації та особливостей інклюзивної освіти висвітлено в наукових напрацюваннях Віт. Бондаря, С. Миронової, Т. Сак, В. Синьова, Н. Софій, О. Таранченко, М. Чайковського, А. Шевцова, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.

Узагальнюючи відомості про концептуальні та методологічні засади інклюзивної освіти, визнаючи усі переваги, варто відзначити, що на шляху її ефективного запровадження існує багато перешкод, до яких, поза всяким сумнівом, належить недостатня, а подекуди, й взагалі відсутня, інклюзивна компетентність педагогів закладів загальної середньої освіти до навчання дітей з особливими освітніми потребами та до їхнього включення у колектив однолітків з типовим розвитком.

Проблему підготовки педагогів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання у своїх працях розглядали С. Альохіна, Ю. Бистрова, М. Буйняк, І. Возняк, І. Демченко, О. Кетріш, В. Коваленко, А. Колупаєва, Н. Малярчук, І. Оралканова, Н. Софій, І. Хафізуліна, В. Хитрюк, С. Черкасова, Ю. Шуміловська та ін.

У професійному становленні та інноваційному розвитку вчителя важливу роль відіграє система методичної роботи закладу загальної середньої освіти, яка, з одного боку, є сполучною ланкою між життєдіяльністю педагогічного колективу, державною системою освіти, перспективним педагогічним досвідом школи, з іншого, дозволяє системно, планомірно компенсувати недоліки професійних знань кожного вчителя і створює умови для розвитку його професійної компетентності.

Проблема організації методичної роботи у закладах освіти розкривається у роботах Ю. Бабанського, Т. Десятова, В. Демчука, І. Зязюна, І. Жерносек, О. Коберника, В. Крижко, Ю. Нікітіна, І. Нікітіної, І. Нікішиної, Є. Павлютенкова, Б. Тевліна, Н. Чепурної, В. Шеліхової та інших. Проблемою удосконалення методичної роботи останніми роками займалися О. Варгата, Н. Дудніченко, Г. Ковальчук, І. Колесник, О. Кутова, С. Майданенко, В. Павленко, О. Савчук, О. Темченко, О. Фісун, С. Шидловська, Т. Шевелева, І. Шупік та інші. у працях, А. Зєвіної, І. Жерносека, Н. Острроверхової, Н. Клокар, В. Крижко, Т. Полякової визначено зміст та структуру методичної роботи; форми та методи організації методичної роботи у школі досліджені А. В. Дутчак, С. М. Клімковською, А. Моїсеєвим, О. М. Нижник, В. Пікельною М. Поташником, А. Зєвіною; окремі елементи науково-методичної роботи як засобу підвищення професійної компетентності педагога інклюзивного класу досліджували О.Гордійчук, Е. Даніелс, К. Стаффорд, В. Шорохова та ін.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що значна увага науковців зосереджена на дослідженні методичної роботи як форми організації підвищення професійності педагогів, умови розвитку педагогічної

творчості вчителів, як допомоги у формуванні наукової організації навчального процесу, засвоєння досягнень науки і передового педагогічного досвіду та організації підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників. У той же час поза увагою вчених залишились питання розвиваючих можливостей методичної роботи в підвищенні рівня інклюзивної компетентності педагогів.

Мета роботи – розробити методичне забезпечення формування готовності вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз проблеми дослідження у загальній педагогічній теорії.
2. Визначити стан розробленості проблеми професійної компетентності педагогів інклюзивних закладів у вітчизняній та зарубіжній корекційній педагогіці.
3. Дослідити методичну готовність педагогів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.
4. Розробити методичне забезпечення формування готовності вчителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження – освітній процес у класі з інклюзивним навчанням.

Предмет дослідження – методичне забезпечення формування готовності вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; вивчення досвіду роботи інклюзивних закладів для з'ясування стану проблеми у сучасній практиці; *емпіричні:*

анкетування, констатувальний експеримент; *статистичні*: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Елементи наукової новизни одержаних результатів дослідження полягають у тому, що:

– розкрито особливості методичної готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням;

– розроблено методичне забезпечення формування готовності вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості експериментальної апробації методичного забезпечення формування готовності вчителів інклюзивних закладів до роботи з школярами з особливими освітніми потребами, яке може бути використане педагогами, адміністрацією закладу, асистентами вчителів, корекційними і соціальними педагогами, психологом в освітній роботі закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, студентами у процесі проходження педагогічної практики.

База дослідження – Кам'янець-Подільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №13, Кам'янець-Подільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 12 ім. Л.Дмитерка Хмельницької області.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

Апробація роботи відбулася на студентській науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології (місто Кам'янець-Подільський, квітень 2019 року). Результати дослідження відображено в 1 публікації.

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне дослідження особливостей методичної роботи вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням дозволило зробити наступні висновки.

1. У професійному становленні та інноваційному розвитку вчителя важливу роль відіграє система методичної роботи закладу загальної середньої освіти. Результати дослідження доводять, що науково-методична робота виступає як системне отримання знань, умінь та навичок, ціннісних орієнтирів і якостей особистості педагога, який ефективно буде розвиватися у процесі підвищення фахової компетентності при реалізації певних умов. У роботі розглянуто переваги, форми, модель, функції науково-методичної роботи.

2. Теоретичний аналіз літературних джерел свідчить, що сьогодні проблема методичної підготовки педагогів до роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивної освіти є актуальною. Вчителі із загальнопедагогічною підготовкою є обов'язковими учасниками мультидисциплінарної команди інклюзивного закладу. Відсутність у них спеціальної освіти обумовлює багато труднощів у процесі роботи з учнями з ООП. Тому систематична і цілеспрямована підготовка педагогів сприятиме успішному розв'язанню проблеми інклюзивного навчання школярів з ООП в умовах закладу загальної середньої освіти.

3. Проаналізувавши результати констатувального етапу дослідження, ми дійшли висновку, що переважна більшість вчителів є недостатньо компетентними щодо навчання дітей з ООП у класі з інклюзивним навчанням. Це обумовлено недостатнім рівнем забезпечення науково-методичної та матеріально-технічної бази закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, з недостатньою сформованістю емоційної і методичної готовності педагогів до роботи з дітьми з ООП в умовах

інклюзивної освіти. Варто зазначити, що переважна більшість вчителів прагнуть підвищити свій професійний рівень.

4. Розроблено методичне забезпечення формування готовності педагогів до роботи з дітьми з ООП в закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. Наголошено, що вагомого значення набуває підготовка класних керівників та вчителів предметів до роботи з учнями з ООП. Виділено складові компетентності та завдання класного керівника інклюзивного класу. Подано форми науково-методичної роботи та їхню тематику з метою формування інклюзивної компетентності класних керівників. Розроблено рекомендації для класних керівників щодо формування колективу школярів інклюзивного класу. Визначено функції вчителів предметів, які працюють з школярами з ООП. Подано тематику форм методичної роботи з метою формування готовності вчителів до роботи в закладі загальної середньої освіти.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними напрямками нашого дослідження є апробація методичного забезпечення підготовки педагогів до роботи з учнями з ООП в умовах інклюзивної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алехина С. В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С. В. Алехина, М. А. Алексеева, Е. Л. Агафонова // Российские и зарубежные исследования в области инклюзивного образования / Под ред. В. Л. Рыскиной, Е. В. Самсоновой. – М. : ФОРУМ, 2012. – С. 126–138.
2. Алексеева Г. М. Сутність і структура готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності / Г. М. Алексеева // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки / Бердян. держ. пед. ун-т ; [редкол. : Богданов Ігор Тимофійович та ін.]. – Бердянськ : БДПУ, 2012. – № 2. – С. 9–14.
3. Бабенко Т.В. Організація методичної роботи навчального закладу в сучасних умовах. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LXXII/Том 2. 2016. С. 7-11.
4. Басалюк Н.М., Миронова С.П. Диференціація науково-методичної роботи у закладах корекційної освіти. Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова: збірник наукових праць. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. - №19. – С. 117 - 121.
5. Бистрова Ю.О., Коваленко В.Є. Тренінг як засіб підвищення професійної компетентності педагогів у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2018. Вип. 11. С. 15-22.
6. Бойчук Ю. Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія / Ю. Д. Бойчук, О. С. Бородіна, О. М. Микитюк. – Х. : Іванченко, 2015. – 140 с.
7. Бондар В.І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова.

Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Вип. 15, 2010. С. 39–42.

8. Буйняк М. Г. Психолого-педагогічні аспекти формування інклюзивної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти. Актуальні питання теорії і практики інклюзивного навчання у закладах освіти : монографія / [кол. авт.: Гаврилова Н. С., Миронова С. П., Платаш Л. Б., Романюк С. З. та ін.] ; за заг. ред. Л. Б. Платаш. Чернівці : Технодрук, 2020. 572 с. с. 121-137

9. Буйняк М.Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2019. 19 с.

10. Варгата О. В. Реалізація функцій методичної роботи в контексті підготовки педагогів до здійснення естетичного виховання учнів [Електронний ресурс] / О. В. Варгата. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../vargata.pdf

11. Вознюк О. М. Готовність педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти до запровадження інклюзивної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу http://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2017/12/12_voznyuk.pdf

12. Гаяш О. В. Організаційні засади удосконалення професійно-педагогічної підготовки педагогів до роботи з дітьми з психофізичними порушеннями [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://pt.slideshare.net/ssuserc3f48c/ss-66844708>

13. Гаяш О. Співпраця фахівців у інклюзивному навчанні як необхідна передумова забезпечення корекційної спрямованості педагогічної роботи / О.Гаяш // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2015. – № 12 (14). – С. 99–113.

14. Гноєвська О. Ю. Інклюзивна школа: реалії та перспективи. / О. Ю. Гноєвська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 19. – Сер. 19. Корекційна педагогіка та психологія. – С. 41–44.

15. Гордійчук О. Є. Науково-методична робота як складова професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до інклюзивної діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sworld.com.ua/simpoz5/45.pdf>
16. Грозная Н.С. Включающее образование. История и зарубежный опыт // Вопросы образования. – 2006. – № 2. – С. 89–104.
17. Данієлс Елен Р. Залучення дітей з особливими потребами загальноосвітніх класів. Львів: Товариство «Надія», 2000. 256 с.
18. Демченко І. І. Готовність учителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти : структура та діагностика : навч.-метод. посіб. / І. І. Демченко. – Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2014. – 160 с.
19. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія. Умань : Жовтий О. О., 2015. 500 с.
20. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі : початкова ланка / За ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К., 2004. – 152 с.
21. Єременко І. Г. До питання про стандартизацію освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку // Дефектологія. 2000. № 6. С. 4–8.
22. Жерносек І. П. Науково-методична робота в навчальних закладах системи загальної середньої освіти: Монографія. К., 2000. 124 с.
23. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні : науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми ІВРР –ТАСІС Європейської комісії / ВФ «Крок за кроком». К. : ФО-П Придатченко П.М., 2007. 180 с.
24. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. 192 с.

25. Коврігіна Л. М. Формування готовності вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2017. № 11 (66). С. 10-16

26. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : АТОПОЛ, 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

27. Коник О.Г. Основні функції та завдання науково-методичної роботи в середній загальноосвітній школі // Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ялта: РВНЗ КГУ, 2011. С. 161-164.

28. Концепція розвитку інклюзивної освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912 // Директор школи. 2010. № 42 (618), листоп. С. 25-28.

29. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і практика : монографія. Луцьк : Іванюк В. П., 2013. 292 с.

30. Майданюк Л. П. Методична робота в закладі загальної середньої освіти: від форм організації до пріоритетів [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Users/PC/Downloads/7225-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-14502-1-10-20190717%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/7225-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-14502-1-10-20190717%20(1).pdf)

31. Маланчій В. Організація методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі в системі інклюзивної освіти http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/31.pdf

32. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах іклюдивної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua>.

33. Матвєєва М.П. Соціально-психологічна характеристика об'єктів та суб'єктів інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янецьПодільський :

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014.
Ч. 2. С. 155-162.

34. Методична робота в школі: теоретичні засади; система роботи; досвід / Укл. Григораш В. В. Х. : Основа, 2009. 304 с.

35. Миронова С.П. Методична робота як складова професійної діяльності вчителів спеціальних шкіл / С.П. Миронова // Дефектологія. – 2005. – № 3. – С. 13-18.

36. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 164 с.

37. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія. Кам'янець-Подільський: АбеткаНОВА, 2007. 304 с.

38. Миронова С.П. Погляди педагогів спеціальних закладів на проблеми інклюзивної освіти / С.П.Миронова, М.Г.Буйняк // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. XXII в двох частинах, частина 2. Серія : Соціально-педагогічна. – Кам'янець Подільський : Медобори-2006, 2013. – С.17–23.

39. Миронова С. П. Подолання упередженості щодо осіб з психофізичними порушеннями як шлях до суспільної та освітньої інтеграції. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янецьПодільський : Медобори-2006, 2016. Вип. 7. С. 233–241.

40. Наказ МОН від 08.06.2018 р. № 609 «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya->

prokomandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimiosvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osv

41. Оралканова И. А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования : дисс... д-ра философии, спец. : 6D010300 / Индира Адылкановна Оралканова. – Алматы, 2014. – 163 с.

42. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н.Г. Протасова. К.: Либідь, 1998. 122 с.

43. Савчук Л. Компетентісний підхід у підвищенні кваліфікації педагогів до запровадження інклюзивної моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами // Нова педагогічна думка. – 2010. – № 1. – С. 98–101.

44. Савчук О. І., Ковальчук Г. С. Інноваційні підходи до організації навчальної та науково-методичної роботи в системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / І. О. Савчук, Г. С. Ковальчук. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pedp/2010_3/67/.../savchyk.pdf

45. Саламанская декларация о принципах, политике и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.fl-life.com.ua/inclusion/?page_id=870

46. Серебрянская О. Методична робота як засіб підвищення рівня професіоналізму педагогів ліцею // Наукові записки серія: Педагогічні науки. Випуск 107_2. С. 132-136.

47. Синьов В. М., Шеремет М. К., Руденко Л. М., Шульженко Д. І. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в сучасних умовах України. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2016. Вип. 7. С. 233–241.

48. Сорочан Т. М. Концепція науково-методичної робота в добу освітніх змін: традиції, інновації, перспективи розвитку. Методист. 2013. № 2 (14). С. 7–12.

49. Співакова І.Б. Інноваційна модель методичної роботи ліцею в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://klovsky77.com.ua/23-naukova-robota>

50. Хафизуллина И. Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Астрахань, 2008. 213 с.

51. Хитрюк В. В. Формирование инклюзивной готовности будущих педагогов в условиях высшего образования : дис... д-ра пед. наук, спец. : 13.00.08 / Вера Валерьевна Хитрюк. – Калининград, 2015. – 390 с.

52. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. Педагогіка і психологія професійної освіти. Львів. 2012. № 2. С. 15–21. 15. Шульженко Д. І. Методологія інклюзивної форми освіти. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2017. Вип. 33. С. 107–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2017_33_20.

53. Чопік О.В. Роль педагогів у становленні учнівських соціальних зв'язків у інклюзивному класі. Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціальнопедагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2011. Вип. 17 в 3-х ч. Ч.1. С. 171-178.

54. Чопік, Олена Василівна. Формування взаємин дітей з вадами опорно-рухового апарату із здоровими ровесниками в умовах інклюзивного навчання : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / О. В. Чопік ; наук. керівник С. П. Миронова ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2013. - 18 с.

55. Шевелева Т. Інноваційні технології в педагогічному досвіді науково-методичної діяльності вчителів // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. Вип. ЛІІ. Ч. І. Слов'янськ : СДПУ, 2010. С. 63-68.

56. Шевчук Ю. С. Формування психологічної готовності вчителя до роботи в класах з інклюзивним навчанням [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://roippo.org.ua/activities/research/conferenc.php/376/>

57. Шорохова В. Організаційні засади підвищення кваліфікації педагогів, які працюють в умовах інклюзивного навчання: тези доповіді / В. Шорохова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2659&Itemid=291

58. Шульженко Д.І. Освітньо-психологічна інтеграція (інклюзія) дітей із аутизмом : монографія / Д.І. Шульженко. – Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, вид-во Хортицької національної академії, 2017. – 444 с.

59. Шумиловская Ю. В. Подготовка будущего учителя к работе с учащимися в условиях инклюзивного образования : дис... канд. пед. наук, спец. : 13.00.08 / Юлия Валерьевна Шумиловская. – Шуя, 2011. – 126 с.

60. Шупік І. Управління організацією системи методичної роботи початкової школи як одна із ланок безперервної освіти педагогів [Електронний ресурс] / І. Шупік.–Режим доступу:http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_1/ShupikI.pdf

61. Юхимець І.В. Структура і моделі системи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в навчальному закладі. Науково-методичний посібник / І.В.Юхимець. – Рівне : РОІППО, 2012. – 62 с.